

Levend steen (LS): waarom (niet)?

Biologische filtering met LS?

Voor- & nadelen van LS

Noodzaak van LS: het bewijs

Biologische filtering (BF)

- ▣ Algemene definitie
  - De omzetting van overtollige voedingsstoffen en afvalproducten in onschadelijke stoffen via biologische organismen
- ▣ Vaststellingen
  - Discussies rond de efficiëntie van BF zijn meestal niet gebaseerd op wetenschappelijke gegevens
  - Het gebruik van LS is een dogma geworden

Dogma op de rooster

- ▣ Historisch gegroeide aannames
  - LS is poreus → kant-en-klaar substraat voor denitrificerende bacteriën
  - Water beweegt traag door het LS → ideale anaërobe omstandigheden voor denitrificatie

Hoe geraakt water in en uit het LS

Wat is nu correct

LS is poreus

Het binnenste van LS bevat denitrificerende bacteriën

Water beweegt onder ideale omstandigheden door het LS ifv. denitrificatie

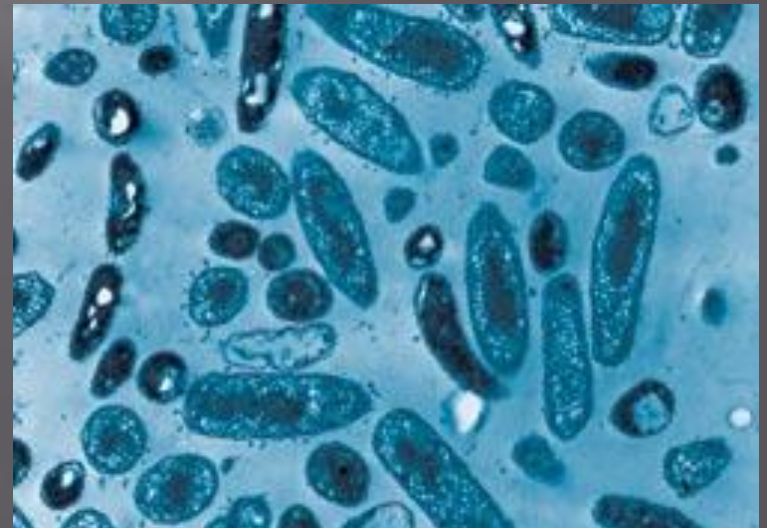
LS is poreus

- ▣ Porositeit is een basisvereiste ifv. BF
  - ▣ Poriën en holtes dienen voldoende klein te zijn om voldoende accommodatie te voorzien voor de bacteriepopulaties
  - ▣ Meerdere studies tonen aan dat de vereiste porositeit aanwezig is
  - ▣ Algen
    - ... groeien binnenin rifsubstraat
    - ... creëren kleine gaatjes voor hun filamenten
- ☑ Aannee correct

LS bevat denitrificerende bacteriën

- ▣ Deskundigen gaan ervan uit dat denitrificerende bacteriën alomtegenwoordig zijn
- ▣ De binnenkant van LS is een ideale omgeving voor deze bacteriën

☑ Aanneame correct

Water beweegt onder ideale omstandigheden door LS

- ▣ Diffusie
  - Opgeloste stoffen die onderdeel uitmaken van het denitrificatieproces kunnen via diffusie doordringen tot het binnenste van LS
  - Diffusie is waarschijnlijk niet in staat om voldoende materiaal te transporteren om denitrificatie te onderhouden
- ▣ Waterstroming rond LS draagt niet bij tot de interne stroming vanwege de minuscule poriediameters

Water beweegt onder ideale omstandigheden door LS

▣ 'Beestjes'

- Voornamelijk wormen kunnen zorgen voor voldoende waterstroming
  - ▣ Verplaatsingen van de dieren genereert stroming
  - ▣ Dieren pompen water over zich om gasuitwisseling via de kieuwen te vergemakkelijken

± Aanneمة enkel correct bij gebruik van volwaardig (interne aanwezigheid van voldoende beestjes) LS

Volwaardige LS: problemen

- ▣ BF kan met LS enkel als er voldoende leven zit in de steen om het water te verplaatsen maar ...
  - LS verliest (grotendeels) z'n fauna tussen het verzamelen in het wild en het plaatsen in onze aquaria
  - LS-leveranciers behandelen LS om potentieel rottend organisch materiaal te verwijderen
    - LS zonder beestjes maar met algen
    - Organisch materiaal begint te rotten en 'lekt' naar buiten

Volwaardige LS: problemen

- ▣ Porositeit wordt ondermijnd door het afsluiten van de poriën ...
  - ... door de aanwezigheid van kalkalgen
  - ... door het verlijmen van koralen aan het LS

Kalkalgen bedekken
levend steen

Voordelen LS

- ▣ Het geeft een natuurlijke indruk ifv. decoratie
- ▣ De buitenzijde van volwaardig LS bevat veel leven gaande van bacteriën over macro-algen tot koralen

Nadelen LS

- ▣ Wanneer heb je goed LS? Er bestaat geen kwaliteitsmerk
- ▣ Prijzig zonder unieke meerwaarde
- ▣ Potentiële bron van organische verontreiniging

Is LS noodzakelijk voor onze
aquaria?

NEE

De bewijzen

Dit aquarium uit Duitsland werd zonder levend steen opgestart.
(foto: Luc Loyen)

Een zijaanzicht van het Duits aquarium. (foto Luc Loyen)

De bewijzen

Onderstaand aquarium werd opgestart met 'vulsteen' (ooit aangekocht als levend steen maar door de vervanging van het aquarium tijdelijk droog bewaard)

Werken zonder LS: aanpak en ervaringen

- ▣ Benodigdheden
  - Vulsteen
  - Bacteriën

Ex-levend steen aan het drogen

- ▣ Vulsteen
  - Ideale vulsteen: gespoeld totdat deze geen fosfaten meer afgeeft (spoelwater: osmosewater)
  - Eigen ervaring: te kortstondig gespoeld → resultaat na x maanden: zie foto

Werken zonder LS: aanpak en ervaringen

- ▣ Gebruikte bacteriën
  - Bosgrondmethode - bij opstart
    - ▣ Thee maken van bosgrond (loofbomen; bij voorkeur berken) en zeewater
  - Bacteriepreparaten - onderhoud
    - ▣ Commerciële producten
    - ▣ Meerdere merken gebruiken ifv. diversiteit bacteriestammen
    - ▣ Aanbevolen hoeveelheden gevolgd

Referenties

- ▣ Live Rock As A Biological Filter: Hit or Myth?, Ronald L. Shimek, Ph. D., Reefkeeping Magazine, 2005